

РОЗДІЛ 4. ЕТНОПОЛІТОЛОГІЯ
ТА ЕТНОДЕРЖАВОЗНАВСТВО

Зан
Михайло Петрович

**Інституційні механізми етнополітики
та політична репрезентація етнічних меншин
Словацької Республіки**

УДК 323.15(437.6):328
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616-2019-1-88-96>

Зан Михайло Петрович
кандидат історичних наук, доцент,
докторант кафедри політології
і державного управління
Ужгородського національного
університету
вул. Університетська, 14,
Ужгород, Україна

Стаття присвячена актуальним проблемам інституційних механізмів етнополітики та політичного представництва етнічних меншин Словацької Республіки. Мета роботи полягає у висвітленні структурно-функціональної моделі інституційних механізмів етнополітики та її впливу на політичну репрезентацію етнічних груп як суб'єктів політики Словаччини. Автор використовує методику статистичного аналізу та структурно-функціональний підхід.

Мовами меншин у Словаччині визнані дев'ять мов: болгарська, чеська, хорватська, угорська, німецька, польська, ромська, русинська та українська. На офіційному рівні мова національних меншин вживається в населених пунктах, де їх частка перевищує 15%. Законодавство про підтримку культури національних меншин пропорційно до чисельності етнічних громад передбачає розподіл державних коштів для тринадцяти меншин. У структурі етнополітичного менеджменту виділяються: 1) законодавчий рівень (Комітет Національної Ради з прав людини та національних меншин); 2) виконавчий рівень (Рада уряду з прав людини, національних меншин та гендерної рівності; уповноважений представник уряду в справах національних меншин; урядовий уповноважений з питань ромських громад).

Угорська етнічна громада представлена в парламенті, регіональних та місцевих органах влади. Найбільш потужними політичними силами угорців Словаччини є політична партія «Most-Híd» (Міст) та партія угорської громади. Угорський християнсько-демократичний альянс не має суттєвої підтримки електорату. Ромська етнічна меншина, не дивлячись на значну кількість потенційних виборців, не представлена в Національній Раді Словаччини. Найбільш авторитетна політична партія – Ромська громадська ініціатива – з кожним роком втрачала підтримку на парламентських виборах. Русинсько-українська меншина є сегментованою на рівні двох громадських організацій – Русинська оброда та Союз русинів-українців. Незважаючи на спроби (Піддукалянська демократична громада; «Регіональний демократичний рух – Схід»; політична партія «Наш край»), меншина так і не змогла організувати дієву політичну партію, яка б репрезентувала інтереси автохтонного русинсько-українського населення Східної Словаччини.

Ключові слова: Словацька Республіка, етнополітика, етнічна меншина, національна меншина, етнічна група, політичне представництво, політична партія, громадська організація.

Вступ. Формування оптимальної нормативно-правової основи етнополітики та структури етнополітичного менеджменту є важливою складовою частиною функціонування правової держави та громадянського суспільства. Забезпечуючи стабільні інституційні механізми етнополітики, держава гарантує захист прав і свобод етнічних меншин, серед яких є і право на представництво в органах державної влади та місцевого самоврядування. Громадське життя країн Центрально-Східної Європи характеризується виробленням власних емпіричних моделей політичної репрезентації етнічних меншин: парламентсько-представницької (Румунія), місцевої демократії (Угорщина), культурно-представницької (Польща), культурно-соціальної (Чеська Республіка) тощо. Словацька Республіка (далі – СР) в умовах демократичного транзиту та євроінтеграційних процесів виробила власну національну модель соціальної інте-

грації та політичної репрезентації етнічних меншин. Її досвід важливий для України насамперед через наявність спільних акторів етнополітики: угорської, ромської та русинсько-української етнічних меншин Карпатського регіону.

Мета та завдання. Головною метою статті є висвітлення інституційних механізмів етнонаціональної політики СР і політичного представництва етнічних меншин СР. У контексті цієї мети автор прагне вирішити такі завдання: 1) проаналізувати особливості поліетнічності словацького суспільства; 2) окреслити структурно-функціональну модель інституційних механізмів етнополітики СР; 3) з'ясувати проблемні аспекти політичного представництва угорської та ромської етнічних громад; 4) визначити специфіку ромської сегментації та політичної фрагментації русинсько-української меншини.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та завдань використовуються: 1) мето-

дика статистичного аналізу результатів переписів населення та виборів до парламенту СР); 2) структурно-функціональний методологічний підхід, який дозволив прослідкувати вплив етнополітичного менеджменту на динаміку політичної репрезентації етнічних меншин СР.

Результати. СР належить до типу країн із поліетнічним складом населення. Невелика за кількістю населення держава (5,4 млн чол.) в етнонаціональній структурі представлена домінуючим етнічним ядром – словаками (80,7%), найбільш чисельними меншинами угорців, ромів і русинів (11,1%) та представниками інших етнічних груп. Серед загальних тенденцій, які відбуваються впродовж останніх десятиліть в етнонаціональній структурі населення Словаччини, варто відзначити: 1) зменшення питомої ваги словацької та чеської етнічних груп у соціально-демографічній мозаїці країни; 2) динамічне зростання ромської та русинської етнічних громад у результаті процесів реідентифікації; 3) збільшення космополітичної групи «невизначених», що за результатами останнього перепису становила 7% населення СР (див. табл. 1).

Найбільш чисельною етнічною меншиною є угорці, які в основному проживають на півдні Словаччини. Зокрема, в районах (окресах) Дунайська Стреда (Трнавський край) та Комарно (Нітранський край) угорська громада презентує більшість населення. Районами з високою часткою концентрації угорського населення є Рімавська Собота, Лученець, Вельки Кртіш, Ревуца (Банськобистрицький край), Галанта (Трнавський край), Нове Замки, Шалья, Левіце, Нітра (Нітранський край), Рожнява, Требішов (Кошицький край), Сенець (Братиславський край), Кошице та Михайлівці (Кошицький край).

Ромська громада Словаччини розселена в країні дисперсно. Водночас найбільш компактні групи ромів зосереджені на теренах Східної Словаччини: райони Кошице, Спішська Нова Весь, Михайлівце, Требішов, Кежмарок, Прешов, Вранов-над-Топльоу, Рожнява, Сабінов, Бардейов [14].

Більшість русинів проживають у Пряшівському та Кошицькому краях, зокрема в районах Меджилабірці, Гуменне, Свидник, Бардейов та Стара Любовня [6]. На тлі високих темпів зростання русинської громади відбулось різке зменшення осіб, які декларували українську етноідентичність (див. табл. 1). Поряд із цим у розрізі даних останнього перепису населення кількість осіб, які декларують русинську мову як рідну, значно більша за число декларованих етнічних русинів – 55 469 чол., тоді як українську мову визнають рідною тільки 5 689 чол. [20]. Вищими є показники греко-католицьких (206 871 чол.) і православних (49 133 чол.) вірників, серед яких домінують автохтони-русини Східної Словаччини [21].

У відповідності до § 3 ст. 12 Конституції СР громадяни мають право самостійно визначати власну національність. Держава забороняє будь-який вплив на прийняття такого рішення, та всі інші методи тиску спрямовані на зміну національності [22, с. 7]. Четвертий розділ (ст. 33, 34) Основного Закону гарантує забезпечення індивідуальних прав і свобод громадян, які належать до національних меншин або етнічних груп. До них належать право розвивати власну освіту, культуру, засоби масової інформації, вживати рідну мову на офіційному рівні [22, с. 14–15]. При цьому словацький законодавець, на відміну, наприклад, від угорського, не дає чіткого розмежування категорій «національна мен-

Таблиця 1

Етнонаціональна структура словацького суспільства [19]

Етнічні групи	Переписи населення					
	2011		2001		1991	
	Всього	%	Всього	%	Всього	%
	5 397 036	100,0	5 379 455	100,0	5 274 335	100,0
Словаки	4 352 775	80,7	4 614 854	85,8	4 519 328	85,7
Угорці	458 467	8,5	520 528	9,7	567 296	10,8
Роми	105 738	2,0	89 920	1,7	75 802	1,4
Русини	33 482	0,6	24 201	0,4	17 197	0,3
Чехи	30 367	0,6	44 620	0,8	52 884	1,0
Українці	7 430	0,1	10 814	0,2	13 281	0,3
Німці	4 690	0,1	5 405	0,1	5 414	0,1
Моравани	3 286	0,1	2 348	0,0	6 037	0,1
Поляки	3 084	0,1	2 602	0,0	2 659	0,1
Росіяни	1 997	0,0	1 590	0,0	1 389	0,0
Болгари	1 051	0,0	1 179	0,0	1 400	0,0
Хорвати	1 022	0,0	890	0,0	-	-
Серби	698	0,0	434	0,0	-	-
Євреї	631	0,0	218	0,0	134	0,0
Інші	9 825	0,2	5 350	0,1	2 732	0,1
Не визначені	382 493	7,0	54 502	1,0	8 782	0,2

шина» й «етнічна група» і не надає конкретного переліку офіційно визнаних меншин.

У контексті головних положень Рамкової конвенції про захист прав національних меншин (ратифікована 14 вересня 1995 р.) та Європейської хартії регіональних мов або мов меншин (ратифікована 20 лютого 2001 р.) було вдосконалено Закон СР про використання мов національних меншин СР [25]. Мовами меншин визнані, таким чином, дев'ять мов: болгарська, чеська, хорватська, угорська, німецька, польська, ромська, русинська та українська. Згідно з ухваленими у 2011 році доповненнями до закону, мову національних меншин можна буде офіційно вживати в тих населених пунктах, де частка меншин перевищить 15%. Таким чином, у відповідності до чинного законодавства мови меншин у СР на офіційному рівні можна використовувати в 656 громадах. Зокрема, угорську – у 512 громадах, русинську – у 68, ромську – у 57, українську – у 18 населених пунктах, німецьку – в одному селі. Для оптимізації процесу використання мов меншин на офіційному рівні укладені відповідні термінологічні словники з угорської, ромської, русинської та української мов [15]. Прийнятий 10 травня 2017 року Закон СР «Про Фонд підтримки культури національних меншин та внесення змін до деяких законів» [26] передбачає пропорційний розподіл державних коштів уже серед 13-ти етнічних громад Словаччини (див. табл. 1).

З метою координації та співпраці з громадами етнічних меншин Словаччина виробила досить чітку систему етнополітичного менеджменту. Зокрема, в структурі уряду СР передбачена посада уповноваженого представника у справах національних меншин (наразі – Ласло Буковскі). Він володіє такими повноваженнями: забезпечення просування та дотримання національних і міжнародних зобов'язань СР про статус і права національних меншин; розроблення, проектування і реалізація у співпраці з урядом, міністерствами довгострокових заходів щодо збереження, розвитку і заохочення прав національних меншин; сприяння збереженню, захисту і розвитку культурних цінностей та самобутності національних меншин; забезпечення покращення освіти представників національних меншин і т.д. [18]. Варто зауважити, що за часів прем'єрства Роберта Фіцо в Словаччині дещо зросла напруга в стосунках влади та етнічних меншин. Сам прем'єр-міністр категорично заявляв про меркантилізм і громадянську апатію меншин. На тлі скорочення урядових програм на підтримку національних меншин, передусім громади угорців, у червні 2013 року посаду урядового представника у справах національних меншин залишив Ласло Надь.

Консультативно-координаційним органом у сфері захисту прав осіб, які належать до етнічних

меншин, є Рада уряду СР із прав людини, національних меншин і ґендерної рівності (очільником є Ґабор Ґал, міністр юстиції СР) [27]. Ця інституція змінювала назву (Рада уряду СР у справах національностей; Рада уряду СР у справах національних меншин та етнічних груп), трансформувалася її структура та функціональні повноваження [11]. Наразі в структурі Ради уряду СР із прав людини, національних меншин та ґендерної рівності серед семи комітетів вирізняється Комітет національних меншин та етнічних груп, який також очолює повноважний представник уряду з питань національних меншин Ласло Буковскі. До ради включені 5 представників від угорської меншини, 4 – від ромської, по 2 – від русинської та української, по 1 – від чеської, німецької, польської, моравської, російської, болгарської, хорватської, сербської та єврейської громадських організацій. До Ради також входять представники від органів державної влади – уповноважений з питань ромських громад та уповноважений з питань розвитку громадянського суспільства, представники від міністерств: освіти, науки, досліджень і спорту; культури; внутрішніх справ; закордонних та європейських відносин; праці, соціальних питань і сім'ї; юстиції та ін. [27].

Дорадчі органи з питань захисту прав етнічних меншин функціонують також при окремих міністерствах уряду СР. Зокрема, при міністерстві освіти, науки, досліджень і спорту діє рада з національного шкільництва, до якої входять по 3 представники від угорської та ромської етнічних громад та по 1 представникові від русинської, української та німецької меншин [17]. При міністерстві культури СР діє секція розвитку місцевої та регіональної культури й культури національних меншин, яка виконує організаційно-фінансові функції. Особливе місце в системі етнополітичного менеджменту Словаччини займає урядовий уповноважений з питань ромських громад (Абел Равас). Його функції стосуються широкого спектру питань інтеграції ромської етнічної групи до словацького суспільства в контексті реалізації «Стратегії інтеграції ромів до 2020 року» [12].

Парламентською формою захисту прав національних меншин є постійно діючий Комітет Національної Ради СР із прав людини та національних меншин. До його складу входять голова і 12 депутатів парламенту Словаччини. Наразі комітет очолює Анна Верешова (представник політичної партії OL'ANO («Звичані люди та незалежні особистості»), заступники – Юрай Собоня (представник від SNS – Slovenska národná strana (Словацька національна партія) та Мартіна Шімковичова (кандидувала від SME RODINA – Boris Kollár [23]. Головна роль Комітету полягає в розгляді законопроектів, поданих уповноваженими органами щодо дотримання та просування прав людини, прав національних меншин, інших ураз-

ливих груп, захисту персональних даних, рівності жінок і чоловіків, з акцентом на принципі недискримінації. Комітет, зокрема, тісно співпрацює з уповноваженим урядом у справах ромських громад Абелом Равасом та представником уряду з питань національних меншин Ласлом Буковскі.

Варто зауважити, що у сфері публічної політики Словаччини найрезонансніше про себе заявляє найбільша за чисельністю соціально стратифікована й політично фрагментована угорська етнічна меншина. Вже на початку 1990-х років політичні сили угорської громади СР були розмежовані за ідеологічними орієнтаціями. Так, Угорський християнсько-демократичний рух декларував консервативну ідеологію, Угорська громадянська партія – соціально-ліберальну, а «Співіснування» – право-ліберальну доктрину. На парламентських виборах 1990 та 1992 рр. інтереси угорців представляла коаліція політичних сил «Співіснування – Угорський християнсько-демократичний рух», яка отримала на обидвох електоральних кампаніях по 14 мандатів у парламенті Словаччини. Під час виборів 1994 року була створена Угорська Коаліція у складі Угорського християнсько-демократичного руху та Угорської громадянської партії, яка отримала дещо більше – 10,1% (17 мандатів).

Напередодні парламентських виборів 1998 року три політичні партії (Угорський християнсько-демократичний рух, Угорська громадянська партія та «Співіснування») створили Угорську коаліційну партію (далі – УКП). У результаті до Національної Ради СР 25–26 вересня 1998 року УКП здобула 9,12% голосів та 15 мандатів у парламенті. Вступивши в коаліцію політичних сил, угорська політична сила розпочала лобювання законодавчих змін у напрямі лібералізації становища національних меншин і розширення повноважень органів місцевого та крайового самоврядування. Однак прийнята адміністративно-територіальна реформа 2001 року не врахувала вимоги меншини про створення окремої адміністративної-територіальної одиниці для угорського населення Словаччини. Вони розцінювалися владою як небезпечні автономістські домагання для унітарної держави [7, с. 14].

УКП тривалий час фактично займала стабільну суспільно-політичну нішу в словацькому політикумі. Про це свідчать результати виборів до парламенту СР. Якщо на виборах 2002 року УКП отримала 11,2% (20 мандатів), то в 2006 році – 11,7% (20 мандатів). Крім цього на виборах до Європейського парламенту УКП у 2004 та 2009 роках делегувала двох своїх представників. Упродовж 1998–2006 років УКП входила до правлячої коаліції уряду Мікулаша Дзурінди та була представлена 4-ма міністрами (Пал Чакі був міністром з європейської інтеграції та прав національних меншин, Ласло Міклош – міністром навколишнього серед-

овища, Ласло Дьюровскій – міністром регіонального розвитку, Жолт Шимон – міністром сільського господарства).

У червні 2009 року колишній засновник та лідер УКП (1998–2007 роки) Бела Бугар створив власну політичну силу «Most–Híd» (Міст), яка орієнтується на міжетнічне співіснування та взаємне співробітництво між словаками та угорською громадою. УКП опинилася в опозиції до правлячої коаліції уряду Роберта Фіцо та правої SNS (Словацької національної партії). Саме тому на виборах 2010 року УКП вже не досягла необхідного бар'єру для проходження в парламент (109 638 голосів або 4,3%), а на парламентських виборах у березні 2012 року УКП знову отримала подібний результат (109 483 голоси або 4,3%) [13, с. 113–115]. У результаті електоральних невдач уже у вересні 2012 року УКП навіть змінила назву на Strana maďarskej komunity (Партія угорської громади).

Таким чином, угорська електоральна ніша виявилася розпорошеною між УКП та «Most–Híd». Остання на парламентських виборах 2010 року здобула 8,1% (14 мандатів; 7 – словаків і 7 – угорців), а під час виборів 2012 року – майже 7% (13 мандатів у парламенті) [24]. Ядро електоральної підтримки «Most–Híd», як і УКП, зосереджене в Дунайській низині (райони Дунайська Стреда, Комарно, Галанта, Шаля, Нове Замки). У Центрально-Східному регіоні Словаччини «Most–Híd» здобув підтримку в районах Рімавска-Собота та Рожнява [13, с. 116–117]. На останніх парламентських виборах у 2016 році «Most–Híd» отримав 6,5% (10 мандатів), а партія угорської громади – 4,04%, знову не пройшовши до парламенту. Зареєстрований у жовтні 2013 року Угорський християнсько-демократичний альянс здобув всього 0,09% голосів виборців.

Крім політичних партій, угорська етнічна група СР представлена також чисельними громадськими організаціями. Серед них варто назвати угорський соціально-культурний союз (CSEADOK), який має розгалужену структуру по всій країні. Громадсько-активними є молодіжні та студентські організації угорців: Студентська сітка в Братиславі, Союз угорських студентів у Нітрі (JUGYIK) тощо.

Етнічною громадою, яка також представлена на рівні словацького загальнодержавного і регіонального політикуму, є роми. Ще в листопаді 1989 року Ромська громадська ініціатива (далі – РГІ) підтримала процеси демократизації, чим привернула увагу та здобула підтримку ромів Чехословаччини. У 1990 році РГІ була зареєстрована як політична партія, яка поставила за мету гарантування ромам рівноправного становища в суспільстві, акцентуючи на соціально-економічних і освітніх проблемах ромського населення [7, с. 16].

Крім РГІ, були створені також інші ромські політичні партії (політичний рух ромів Словаччини –

РОМА, партія ромської коаліції, партія ромського союзу Словаччини та ін.), які не мали суттєвого впливу. Слід відзначити, що ромським політичним партіям так і не вдалося здобути вагомої підтримки електорату і бути представленими в словацькому парламенті. Розгалужена мережа громадських і політичних організацій ромів, амбіції їхніх лідерів спричиняють розпорошення ромського електорату Словаччини. До прикладу, на парламентських виборах 1992 року РГІ отримала 18 343 (0,6%), 1994 року – 19 542 (0,7%), 2002 – 8 420 (0,3%), 2012 – 6 947 (0,27%) голосів виборців (партія брала участь не у всіх виборчих кампаніях – М.З.). Політична партія Strana Rómskej únie na Slovensku (партія ромського союзу Словаччини), зареєстрована в листопаді 2010 року, на парламентських виборах 2012 року здобула всього 2 891 голос виборців (0,1%), опинившись на передостанньому місці в рейтингу політичних симпатій словацького електорату. Прикметно, що у 2016 році партія ромського союзу Словаччини була трансформована на регіональну партію «Šport do Košíc a na Východ» (Спорт до Кошиць і на Схід).

Серед громадських організацій ромської спільноти Словаччини виділяються Центр соціальної допомоги молоді KARI, Рада недержавних організацій ромських громад, «Новий шлях», Освіта (EDUKACIA – AMORO DROM), «За співіснування», Інститут ромології та багато інших. Завдяки ініціативі ромської інтелігенції розвивається народно-мистецька палітра громади. Зокрема, в травні 1992 року був створений Театр «Роматан» у м. Кошице. Публікуються літературні твори ромських письменників Елени Лачкової, Дезідера Банґи, Йозефа Раваза та ін. У царині образотворчого мистецтва досягли успіхів Віола Петрашова-Стойкова, Дезідер Ферто, Аладар Курей, Юрай Ґерґель тощо. Питання кодифікації ромської мови успішно вирішене 29 червня 2008 року. Ромські проблеми обговорюються в періодичній пресі, на радіо і телебаченні, в Інтернеті. Чисельні громадські організації ромів фінансуються як державою, так і міжнародними фондами [16].

Необхідно зауважити, що впродовж останніх десятиліть у русинсько-українській етнічній громаді Східної Словаччини відбуваються неоднозначні процеси. Різко зросла частка тих осіб, які декларували русинську етнічну та мовну ідентичність, греко-католицьке віросповідання. Поряд із цим більшість представників молодшого та середнього покоління русинсько-українського населення СР переважно словацькомовні, інтегровані в словацький соціум. Будучи автохтонами східно-словацького ареалу русини-українці у своїй масі не мають почуття «історичного зв'язку» з Україною. Більше того, в 1990-х роках як у Чехії, так і в Словаччині був змодельований негативний імідж українця (заробітчанина, злочинця) та України. На

жаль, на державному рівні України так і не було вироблено загальної стратегії, а головне – чітких дій щодо підтримки словацьких українців. Власне, в цій патовій ситуації словацька влада через залучення експертів і науковців і переглянула концепт єдності русинсько-українського населення Східної Словаччини. Як вдало висловився етнолог П. Леньо, русини-українці стали не повноцінним суб'єктом, а «об'єктом словацького етнополітичного менеджменту» [8].

Вже з 1990 року в Чехословаччині постали дві громадські структури, які розмежували єдиний автохтонний ареал русинів-українців Східної Словаччини: Русинська оброда (укр. м. – «Русинське відродження») та Союз русинів-українців (колишній Культурний Союз українських трудящих). Таким чином, виник конфлікт на рівні лідерів думок, інтелігенції, представники якої розпочали далекі від наукових вимог дебати про етнічну ідентичність, а насправді – змагання за посади, вплив, доступ до бюджетних асигнувань. Втратила насамперед колись потужна україномовна сфера освіти, культури, ЗМІ Пряшівського та Кошицького країв. Відбулось значне зменшення фінансування культурно-мистецьких акцій (зокрема, фестивалів української культури у Свиднику), а отже, скорочення чисельності культурних працівників, переведення на видавничий марґінес єдиної україномовної газети «Нове життя». Український національний театр, який діяв у Пряшеві з 1945 року, вже на початку 1990-х років було перейменовано на Театр імені Александра Духновича. Простояння відбувались довкола Руського Дому в Пряшеві [2, с. 54–55]. Довгий час тривали спроби деукраїнізації Музею української культури у Свиднику [9, с. 360–361].

На тлі занепаду українства поступово утверджувалось й набувало особливого статусу підтримуване державою русинство [4, с. 105–106]. Вже 27 січня 1995 року на базі західноземплінського та східноземплінського діалектів лемківського говору української мови була кодифікована русинська (лемківсько-пряшівська, шарисько-пряшівська) мова. Лексичні та граматичні норми цієї мови, за висновками науковців, зорієнтовані на словацьку мову. Традиційні українські дерев'яні церкви, ікони, писанки оголошуються не українськими, а карпатськими, словацькими, східнословацькими, східнослов'янськими або візантійськими, слов'яно-візантійськими, східними тощо [1].

Асиміляційні тенденції відбуваються і в царині політичної репрезентації русинсько-української меншини. Ще в межах Чехословацької державності (1992 рік) представник Союзу русинів-українців Павло Богдан був обраний до словацького парламенту (за списками партії демократичної лівиці); «з русько-українського середовища прийшли й депутати Руху за демократичну Словаччину (HZDS)

Степан Курищак та Віра Данієл. У Федеральних зборах до розпаду ЧСФР діяли депутати русько-українського походження Микола Шідик, Ян Зан, Маріян Ковач і Еміл Дуфала» [2, с. 23]. Депутатами національного парламенту були також: Микола Гиряк («Співіснування»), Ольга Ґлосикова (Комуністична партія Словаччини / партія демократичної лівиці), Василь Турок-Гетеш (Словацька національна партія), Юрій Шпірко («Наша Словаччина»), Люба Кральова («Наш край») [5, с. 252–253].

Спробами об'єднання русинів-українців Східної Словаччини на єдиній громадсько-політичній платформі були створення Піддуклянської демократичної громади (травень 1995 року), політичної партії «Регіональний демократичний рух – Схід» (жовтень 2001 року), політичної партії «Наш край» (вересень 2010 року) [3, с. 138–139, 151–152]. Втім, суперечки й непорозуміння між лідерами думок Русинської оброди та Союзу русинів-українців СР не сприяли реальній політичній репрезентації меншини. Більш того, бренд політичної партії «Наш край», яка декларувала представництво інтересів мешканців Східної Словаччини, зокрема русинів-українців, фактично був куплений бізнесменом Борісом Колларом й перейменованій на «SME RODINA» (Ми – сім'я) в листопаді 2015 року [10]. Наступного року на парламентських виборах політична партія здобула 6,62% голосів та 11 мандатів у Національній Раді СР. Поряд із цим відомі представники словацького політикуму русинсько-українського походження: Іван Міклош (колишній міністр фінансів, заступник голови уряду СР), Роберт Калиняк (колишній міністр внутрішніх справ), Мирослав Лайчак (міністр закордонних справ та європейських відносин), Петер Крайняк («Most–Híd», державний секретар міністерства освіти, науки, досліджень та спорту) та ін.

Висновки. Таким чином, упродовж останніх років у Словаччині доволі швидкими темпами зросла кількість представників ромської та русинської етнічних громад країни. Поряд із цим чисельність угорців, чехів та українців різко скоротилася. Ці трансформації етнонаціональної структури населення найменшої за демографічними показниками країни Вишеградської групи варто пов'язувати із загальною тенденцією етноренесансних рухів і реідентифікаційних процесів на теренах Центральної Європи. Окреслений феномен Словаччини передусім стосується русинської громади, яка за кількістю (не враховуючи мовну та конфесійну ідентифікацію) навіть випередила етнічних чехів.

Трансформаційні процеси в етнополітичній сфері словацького суспільства необхідно пов'язувати з прийняттям демократичного законодавства в галузі захисту прав етнічних меншин і розбудовою чіткої структури етнополітичного менеджменту. Таким чином, у СР забезпечується парламентське представництво чисельної та полі-

тично активної угорської національної меншини. На рівні громадянського суспільства про себе заявляють регіональні політичні партії та громадські об'єднання ромів. У результаті комплексу реідентифікаційних процесів і соціально-політичних чинників громадсько сегментованою (Русинська оброда та Союз русинів-українців) є русинсько-українська меншина Словаччини. Попри неодноразові спроби, еліта русинів-українців так і не зуміла організувати регіональну політичну партію. Отже, політичні лідери громади кооптовані в межах загальнонаціональних політичних сил, окремі з них займали й займають авторитетні посади на рівні державної влади СР.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Белей Л. Затоплені асиміляцією. Історія українців Словаччини: від незнання до безпам'ятства. *Тиждень.ua*. Дата оновлення: 18.02.2011. URL: <http://tyzhden.ua/History/16916> (дата звернення: 25.02.2019).
2. Боґдан П. 20 років – здобутки і втрати. 1989–2009. Bogdan P. 20 rokov – víťazstvá a prehry. *Пряшів : Союз русинів-українців Словацької Республіки*, 2012. 144 с.
3. Кічера Н.М. Русини в етнополітиці країн Центральної та Південно-Східної Європи : дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. Чернівці, 2015. 256 с.
4. Клайзнер А.М. Сегментація української меншини у країнах Центрально-Східної Європи (Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія). *Стратегічні пріоритети*. 2007. № 4 (5). С. 103–109.
5. Крушко С. Люди нашого роду. 1945–2015. *Пряшів : Координаційний комітет репатріантів СР*, 2016. 264 с.
6. Куринний О. Історична чисельність та етнічна територія русинів-українців Словаччини у контексті самовизначення національної меншини (корінного народу). URL: http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/bitstream/123456789/1991/1/Kurinniy_Istorychna%20chyselnist.pdf (дата звернення: 21.02.2019).
7. Лазар Н.В. Політика Словацької Республіки щодо національних меншин: інституційно-правові та політичні аспекти : автореф. дис. ... канд. політ. наук. Чернівці, 2006. 20 с.
8. Леньо П. Русини-українці як об'єкт словацького етнополітичного менеджменту. *Персонал*. 2009. № 1. С. 54–57.
9. Сополига М. Роль Музею української культури в процесі утвердження української ідентичності населення Пряшівщини. *Науковий збірник Музею української культури у Свиднику 26. Українці в прикордонних областях Карпат: проблеми акультирації, асиміляції, ідентифікації* : матеріали міжнародної наукової конференції. Свидник, 17–18 червня 2011 р. ; головний редактор та упорядник Мирослав Сополига. Свидник, 2011. С. 350–316.
10. Boris Kollár premenuje existujúcu stranu Náš kraj na Sme rodina. *SME. Domov*. Дата оновлення: 11.11.2015. URL: <https://domov.sme.sk/c/8068158/boris-kollar-premenuje-existujucu-stranu-nas-kraj-na-sme-rodina.html> (дата звернення: 28.02.2019).

11. Boroňová L. Rada vlády Slovenskej republiky pre národnostné menšiny a etnické skupiny (vznik, zloženie a činnosť). URL: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/chovanec2/subor/44.pdf> (дата звернення: 22.02.2019).

12. Hlavné úlohy splnomocnenca vlády SR pre rómске komunity. *Ministerstvo vnútra Slovenskej Republiky*. URL: https://www.minv.sk/?ulohy_usvrk (дата звернення: 25.02.2019).

13. Madleňák T. Regionálna diferenciácia volebného správania na Slovensku (1998–2010). Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akademie vied, 2012. 240 s.

14. Matlovičová K., Matlovič R., Mušinka A., Židová A. Rómovia na Slovensku: Základné charakteristiky Rómskej populácie na Slovensku s dôrazom na priestorové aspekty ich diferenciácie. URL: http://www.unipo.sk/public/media/16282/R%C3%B3movia_na_Slovensku_%282012%29_Z%C3%A1kladn%C3%A9_charakteristiky_R%C3%B3mskej_popul%C3%A1cie_na_Slovensku_s_d%C3%B4razom_na%20priestorov%C3%A9_aspekty_ich_diferenci%C3%A1cie.pdf (дата звернення: 27.02.2019).

15. Odborné terminologické slovníky v jazykoch národnostných menšín. *Úrad splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny*. Дата оновлення: 08.11.2018. URL: <http://www.narodnostnemensiny.gov.sk/odborne-terminologicke-slovniky-v-jazykoch-narodnostnych-mensin/> (дата звернення: 25.02.2019).

16. Rómska národnostná menšina. *Úrad splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny*. URL: <https://www.narodnostnemensiny.gov.sk/romska-narodnostna-mensina/> (дата звернення: 26.02.2019).

17. Štatút Rady ministra školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky pre národnostné školstvo. URL: <https://www.minedu.sk/data/att/11812.pdf> (дата звернення: 26.02.2019).

18. Štatút splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny. *Úrad splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny*. Дата оновлення: 08.11.2018. URL: <http://www.narodnostnemensiny.gov.sk/statut-splnomocnenca-vlady-sr-pre-narodnostne-mensiny/> (дата звернення: 25.02.2019).

19. Tab. 10. Obyvateľstvo SR podľa národnosti – sčítanie 2011, 2001, 1991. *Štatistický úrad Slovenskej Republiky*. URL: https://www7.statistics.sk/wps/wcm/connect/1f62189f-cc70-454d-9eab-17bdf5e1dc4a/Tab_10_Obyvatelstvo_SR_podla_narodnosti_scitanie_2011_2001_1991.pdf?MOD=AJPERES&CVID=knLHmHe&CVID=knLHmHe (дата звернення: 20.02.2019).

20. Tab. 11. Obyvateľstvo SR podľa materinského jazyka – SODB 2011, 2001. *Štatistický úrad Slovenskej Republiky*. URL: https://www7.statistics.sk/wps/wcm/connect/65804666-cc85-4ac6-bacd-acb0bba52ed8/Tab_11_Obyvatelstvo_SR_podla_materinskeho_jazyka_SODB_2011_2001.pdf?MOD=AJPERES&CVID=knLHmAz&CVID=knLHmAz (дата звернення: 20.02.2019).

21. Tab. 14. Obyvateľstvo SR podľa náboženského vyznania – sčítanie 2011, 2001, 1991. *Štatistický úrad Slovenskej Republiky*. URL: https://www7.statistics.sk/wps/wcm/connect/54eb0cba-ec99-4549-8a33-5c86ead59c1/Tab_14_Obyvatelstvo_SR_podla_nabozen-skeho_vyznania_scitanie_2011_2001_1991.pdf?MO

D=AJPERES&CVID=knLHnky&CVID=knLHnky (дата звернення: 20.02.2019).

22. Ústava Slovenskej Republiky. Účinnosť 1.1. 2011. Žilina: Poradka, 2011. 64 s.

23. Výbor NR SR pre ľudské práva a národnostné menšiny. *Národná rada Slovenskej republiky*. URL: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=vybory/vybor&ID=147> (дата звернення: 26.02.2019).

24. Výsledky volieb: Smeru chyba k ústavnej väčšine sedemhlasov. *SME. Domov*. Дата оновлення: 11.03.2012. URL: <http://volby.sme.sk/c/6294653/vysledky-volieb-smeru-chyba-k-ustavnej-vacsine-sedem-hlasov.html> (дата звернення: 25.02.2019).

25. Zákon z 10. júla 1999 o používaní jazykov národnostných menšín. Zmena: 318/2009 Z.z. účinná od 1. septembra 2009; Zmena: 204/2011 Z.z. účinná od 1. júla 2011. URL: http://www.narodnostnemensiny.gov.sk/data/files/1277_zakon-184-1999.pdf (дата звернення: 25.02.2019).

26. Zákon z 10. mája 2017 o Fonde na podporu kultúry národnostných menšín a o zmene a doplnení niektorých zákonov. *Slov-Lex*. URL: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2017/138/> (дата звернення: 28.02.2019).

27. Zloženie Rady vlády Slovenskej Republiky pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť. *Rada vlády Slovenskej Republiky pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť. Úrad vlády Slovenskej Republiky*. Дата оновлення: 22.02.2019. URL: <https://www.radavladyp.gov.sk/zlozenie-rady-vlady-slovenskej-republiky-pre-ludske-prava-narodnostne-mensiny-a-rodovu-rovnost/> (дата звернення: 25.02.2019).

REFERENCES:

1. Belei L. Zatopeni asimiliatsiieiu. Istoriia ukrain-siv Slovacchyny: vid neznannia do bezpamiatstva [Flooded with assimilation. History of Ukrainians in Slovakia: from ignorance to unconsciousness]. *Tyzhden.ua*. URL: <http://tyzhden.ua/History/16916> [in Ukrainian].
2. Bogdan P. 20 rokiv – zdobutky i vtraty. 1989–2009 / Bogdan P. 20 rokov – víťazstvá a prehry [20 years – achievements and losses. 1989–2009]. Priashiv: Soiuz rusyniv-ukraintsiv Slovatskoi Respubliky, 2012. 144 s. [in Ukrainian and Slovak].
3. Kichera N.M. Rusyny v etnopolitytsi krain Tsentralnoi ta Pivdenno-Skhidnoi Yevropy: diss. ... kand. polit. nauk: 23.00.02 [Rusyns in the ethnopolitics of Central and Southeastern European Countries: diss. ... cand. polit. sciences: 23.00.02]. Chernivtsi, 2015. 256 s. [in Ukrainian].
4. Klazner A.M. Sehmentatsiia ukrainskoi menshyny u krainakh Tsentralno-Skhidnoi Yevropy (Polshcha, Slovacchyna, Uhorshchyna, Rumuniia) [Segmentation of the Ukrainian minority in the countries of Central and Eastern Europe (Poland, Slovakia, Hungary, Romania)]. *Stratehichni priorytety*. 2007. № 4 (5). S. 103–109 [in Ukrainian].
5. Krushko S. Liudy nashoho rodu. 1945–2015 [The people of our kind. 1945–2015]. Priashiv: Koordynatsiinyi komitet reopantiv SR, 2016. 264 s. [in Ukrainian].
6. Kurinnyi O. Istorychna chyselnist ta etnichna terytoriia rusyniv-ukraintsiv Slovacchyny u konteksti samovyznanchennia natsionalnoi menshyny (korin-

noho narodu) [The historical number and ethnic area of the Rusyn-Ukrainians of Slovakia in the context of the self-identification of national minority (indigenous people)]. URL: http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/bitstream/123456789/1991/1/Kurinniy_Istorychna%20chyselnist.pdf [in Ukrainian].

7. Lazar N.V. Polityka Slovenskoj Respubliky shchodo natsionalnykh menshyn: instytutsiino-pravovi ta politychni aspekty: avtoref. dys. ... kand. polit. Nauk [Policy of the Slovak Republic on national minorities: institutional, legal and political aspects: author's abstr. diss. ... cand. polit. sciences]. Chernivtsi, 2006. 20 s. [in Ukrainian].

8. Leno P. Rusyny-ukraintsi yak obiekt slovatskoho etnopolitychnoho menedzhmentu [Rusyns-Ukrainians as an object of Slovak ethnopolitical management]. *Personal*. 2009. № 1. S. 54–57 [in Ukrainian].

9. Sopolyha M. Rol Muzeiu ukraínskoj kultury v protsesi utverdzhennia ukraínskoj identychnosti naselennia Priashivshchyny [Role of the Museum of Ukrainian Culture in the process of establishing the Ukrainian identity of population in the Region of Presov]. *Naukovyi zbirnyk Muzeiu ukraínskoj kultury u Svydnyku* 26. Ukraintsi v prykordonnykh oblastiakh Karpat: problemy akulturatsii, asimiliatsii, identyfikatsii. Materialy mizhnarodnoi naukovoï konferentsii. Svydnyk, 17–18 chervnia 2011 r. Holovnyi redaktor ta uporiadnyk: Myroslav Sopolyha. Svydnyk, 2011. S. 350–316 [in Ukrainian].

10. Boris Kollár premenuje existujúcu stranu Náš kraj na Sme rodina [Boris Kollar renames the existing party «Our Land» to «We are family»]. *SME. Domov*. URL: <https://domov.sme.sk/c/8068158/boris-kollar-premenuje-existujucu-stranu-nas-kraj-na-sme-rodina.html> [in Slovak].

11. Boroňová L. Rada vlády Slovenskej republiky pre národnostné menšiny a etnické skupiny (vznik, zloženie a činnosť) [Government Council of the Slovak Republic for National Minorities and Ethnic Groups (Origin, Composition and Activity)]. URL: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/chovanec2/subor/44.pdf> [in Slovak].

12. Hlavné úlohy splnomocnenca vlády SR pre rómске komunity [The main tasks of Plenipotentiary of the Government for Roma Communities]. *Ministerstvo vnútra Slovenskej Republiky*. URL: https://www.minv.sk/?ulohy_usvrk [in Slovak].

13. Madleňák T. Regionálna diferenciacia volebného správania na Slovensku (1998–2010) [Regional Differentiation of Electoral Behavior in Slovakia (1998–2010)]. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akademie vied, 2012. 240 s. [in Slovak].

14. Matlovičová K., Matlovič R., Mušíňka A., Židová A. Rómovia na Slovensku: Základné charakteristiky Rómskej populácie na Slovensku s dôrazom na priestorové aspekty ich diferenciacie [Roma in Slovakia: Basic Characteristics of the Roma Population in Slovakia with an Emphasis on the Spatial Aspects of Their Differentiation.]. URL: http://www.unipo.sk/public/media/16282/R%C3%B3movia_na_Slovensku_%282012%29_Z%C3%A1kladn%C3%A9_charakteristiky_R%C3%B3mskej_popul%C3%A1cie_na_Slovensku_s_d%C3%B4razom_na%20priestorov%C3%A9_aspekty_ich_diferenciacie.pdf [in Slovak].

15. Odborné terminologické slovníky v jazykoch národnostných menšín [Professional terminology dic-

tionaries in the languages of national minorities]. *Úrad splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny*. URL: <http://www.narodnostnemensiny.gov.sk/odborne-terminologicke-slovniky-v-jazykoch-narodnostnych-mensin/> [in Slovak].

16. Rómska národnostná menšina [Roma national minority]. *Úrad splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny*. URL: <https://www.narodnostnemensiny.gov.sk/romska-narodnostna-mensina/> [in Slovak].

17. Štatút Rady ministra školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky pre národnostné školstvo [Statute of the Council of the Minister for Education, Science, Research and Sports of the Slovak Republic for National Education]. URL: <https://www.minedu.sk/data/att/11812.pdf> [in Slovak].

18. Štatút splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny [Statute of the Plenipotentiary of the Government for National Minorities]. *Úrad splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny*. URL: <http://www.narodnostnemensiny.gov.sk/statut-splnomocnenca-vlady-sr-pre-narodnostne-mensiny/> [in Slovak].

19. Tab. 10. Obyvateľstvo SR podľa národnosti – sčítanie 2011, 2001, 1991 [Tab. 10. Population of the Slovak Republic by nationality – census 2011, 2001, 1991]. *Štatistický úrad Slovenskej Republiky*. URL: https://www7.statistics.sk/wps/wcm/connect/1f62189f-cc70-454d-9eab-17bdf5e1dc4a/Tab_10_Obyvateľstvo_SR_podla_narodnosti_scitanie_2011_2001_1991.pdf?MOD=AJPERES&CVID=knLHmhe&CVID=knLHmhe [in Slovak].

20. Tab. 11. Obyvateľstvo SR podľa materinského jazyka – SODB 2011, 2001 [Tab. 11. Population of Slovak Republic according to the mother tongue – SODB 2011, 2001]. *Štatistický úrad Slovenskej Republiky*. URL: https://www7.statistics.sk/wps/wcm/connect/65804666-cc85-4ac6-bacd-acb0bba52ed8/Tab_11_Obyvateľstvo_SR_podla_materinskeho_jazyka_SODB_2011_2001.pdf?MOD=AJPERES&CVID=knLHmAz&CVID=knLHmAz [in Slovak].

21. Tab. 14. Obyvateľstvo SR podľa náboženského vyznania – sčítanie 2011, 2001, 1991 [Tab. 14. Population of the Slovak Republic by religion – census 2011, 2001, 1991]. *Štatistický úrad Slovenskej Republiky*. URL: https://www7.statistics.sk/wps/wcm/connect/54eb0cba-ec99-4549-8a33-5c86eead59c1/Tab_14_Obyvateľstvo_SR_podla_nabozenskeho_vyznania_scitanie_2011_2001_1991.pdf?MOD=AJPERES&CVID=knLHnky&CVID=knLHnky [in Slovak].

22. Ústava Slovenskej Republiky. Účinnosť 1.1. 2011 [Constitution of the Slovak Republic]. Žilina: Poradka, 2011. 64 s. [in Slovak].

23. Výbor NR SR pre ľudské práva a národnostné menšiny [Committee of the National Council of the Slovak Republic for Human Rights and National Minorities]. *Národná rada Slovenskej republiky*. URL: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=vybory/vybor&ID=147> [in Slovak].

24. Výsledky volieb: Smeru chýba k ústavnej väčšine sedem hlasov [Election results: The SMER is missing of seven votes for constitutional majority]. *SME. Domov*. URL: <http://volby.sme.sk/c/6294653/vysledky-volieb-smeru-chyba-k-ustavnej-vacsine-sedem-hlasov.html> [in Slovak].

25. Zákon z 10. júla 1999 o používaní jazykov národnostných menšín. Zmena: 318/2009 Z.z. účinná od 1.

septembra 2009; Zmena: 204/2011 Z.z. účinná od 1. júla 2011 [The Law of 10 July 1999 on National Minority Languages Use]. URL: http://www.narodnostnemensiny.gov.sk/data/files/1277_zakon-184-1999.pdf [in Slovak].

26. Zákon z 10. mája 2017 o Fonde na podporu kultúry národnostných menšín a o zmene a doplnení niektorých zákonov [The Law of 10 May 2017 on the Fund for Promotion of the National Minorities Culture and on the Amendment of some Laws]. *Slov-Lex*. URL: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2017/138/> [in Slovak].

27. Zloženie Rady vlády Slovenskej Republiky pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť [Structure of the Government Council of the Slovak Republic for Human Rights, National Minorities and Gender Equality]. *Rada vlády Slovenskej Republiky pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť*. Úrad vlády Slovenskej Republiky. URL: <https://www.radavladyp.gov.sk/zlozenie-rady-vlady-slovenskej-republiky-pre-ludske-prava-narodnostne-mensiny-a-rodovu-rovnost/> [in Slovak].

Institutional arrangements of ethnic policy and political representation of ethnic minorities in the Slovak Republic

Zan Mykhaylo Petrovych

Candidate of Historical Sciences,
Associate Professor,
Doctoral Student at the Department of
Political Science and Public Administration
of Uzhhorod National University
University str., 14, Uzhhorod, Ukraine

The article is devoted to the actual problems of institutional mechanisms of ethnopolitics and political representation of ethnic minorities in the Slovak Republic. The aim of the work is to highlight the structural and functional model of institutional mechanisms of ethnopolitics and its impact for political representation of ethnic groups as subjects of the Slovak policy. The author has been used methods of statistical analysis and structural-functional approach.

There are nine languages are recognized in Slovakia as minority languages: Bulgarian, Czech, Croatian, Hungarian, German, Polish, Romanian, Rusyn and Ukrainian. At the official level, the language of national minorities is used in settlements where their share exceeds 15%. Legislation for promotion of the national minorities culture in proportion to number inhabitants of ethnic communities involves the distribution of public funds for thirteen minorities. In the structure of ethnopolitical management are allocated: 1) legislative level (Committee of the National Council for Human Rights and National Minorities); 2) executive level (Government Council for Human Rights, National Minorities and Gender Equality; Plenipotentiary of the Government for National Minorities; Plenipotentiary of the Government for Roma Communities).

The Hungarian ethnic community is represented in Parliament, regional and local authorities. The most powerful political parties of Slovak Hungarians are «Most-Híd» (Bridge) and Party of Hungarian community. The Hungarian Christian Democratic Alliance lacks sufficient voter support. The Roma ethnic minority, despite a large number of potential voters, is not represented at the National Council of Slovakia. The most authoritative political party – the Roma public initiative – has been lost of its support in parliamentary elections every year. The Rusyn-Ukrainian minority is segmented at the level of two public organizations – the Rusynska Obroda and the Union of Rusyn-Ukrainians. In spite of attempts (the Pidduklyanska (under Dukla) Democratic Community; Regional Democratic Movement – East, political party «Our Land»), the minority was not able to organize an effective political party that would represent interests of the autochthonous Rusyn-Ukrainian population in Eastern Slovakia.

Key words: Slovak Republic, ethnic policy, ethnic minority, national minority, ethnic group, political representation, political party, non-government organization.